

A húszas években gyakran igénybe veszi Espersit vendégszeretét Juhász Gyula is: — Ha meg akarok írni valamit, kimegyek Makóra Espersit János barátomhoz, akinek lakása valóságos múzeum; jól elvagyok a szent csöndben.

1925-ben *Rudnay Gyulát* és növendékeit hívja el Makóra. A művésztelepet három éven át a város közönsége tartja fenn.

Ugyanebben az időben színvonalas hangversenyek rendezésére kerül sor. Ezek egyikén *Bartók Béla* is fellép. A helyi napilapokban Juhász Gyula, Móra Ferenc, József Attila írásai is megjelennek. A nyári színházban népszínműveken és operettekén kívül olykor drámát és operát is bemutatnak.

Móra Ferenc Espersit barátjánál, *Diósszilágyi Sámuel* főorvosnál száll meg makói átruccanásai alkalmával. A Könyves Könyv megjelenésekor írja a literátor orvosnak: — Samukám, ha még egy hétig itt maradtam volna nálatok, bizonyosan vissza feketedett volna a hajam és a *Könyves könyvből* javított kiadást kellett volna csinálni és annak *Mosolygós könyv* címet adni. Én magam fordítva jártam: mosolyogva jöttem ide és könnyes szívvel hagyom itt a paradicsomot.

Az Espersit-ház — Dél-Magyarország első irodalmi kiállítóhelye — 1979 januárjában nyílik meg. A kiállítótermekben Juhász Gyula, Móra Ferenc és József Attila makói kapcsolatai kerülnek bemutatásra. Szó lesz a baloldali radikális értelmiség többi tagjáról is (*Könyves Kolonics József, Kis Károly, Fried Ármin, Kesztnér Zoltán*). A látogató megismerheti József Attila diákveit, költői indulását. A tablókön és vitrinekben helyet kapnak József Attila kiváló tanárai, „palánta nevelő szerkesztő”-je, a makói muzsák, a kiszombori nyár, első verseskötete: a *Szépség koldusa*, a legszebb makói és kiszombori versei. Színvonalas képzőművészeti alkotások és enteriőrök teszik hangulatosá a kiállítást.

Dr. Tóth Ferenc

Helytörténeti és üzemtörténeti ismeretterjesztés a TIT budapesti szervezetében

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat 1976 októberében megalakította Hely- és Üzemtörténeti Szakcsoportját. Az új munkaközösség rendeltetése a társulat tevékenységi köréhez igazodva, a helytörténeti és az üzemtörténeti ismeretterjesztés, valamint a módszertani problémák kifejtése, megvitatása, a hasznos módszerek terjesztése, a kész tanulmányok bemutatása; a helytörténet különböző területein működő, nem hivatalos történések között tapasztalatcsere és munkamódszerátadási alkalmak teremtése: kerekasztal beszélgetések, vitakörök szervezése; továbbá a helytörténeti és az üzemtörténeti kiadványok, valamint a szocialista országok honismereti mozgalmának megismertetése.

A szakcsoportok létrehozását konkrét társadalmi igény indokolta. A Történelmi Szakosztály másfél száz történésze, valamint a fővárosi amatőr történészek egyre hátróztottabban kívánták, hogy valamilyen szervezett formában találkozhatnak egymással, kicserélhessék gondolataikat, megbeszélhessék problémáikat. A legerősebb igény a Hazafias Népfrent kerületi bizottságainak irányításával működő honismereti-helytörténeti bizottságok, klubok tagjai részéről jelentkezett, különösen azóta, hogy 1976 elején megszűntették a kerületi helytörténészek havonkénti találkozójának *fővárosi szintű* szervezetét.

A szakcsoport első két esztendeje

Miután a Történelmi Szakosztály elnöksége jóváhagyólag tudomásul vette a megalkulást, a szakcsoport — az amatőr helytörténészekből és a téma iránt érdeklődőkből álló — több mint 60 főnyi tagságával 1977-ben megkezdte tevékenységét. Az első esztendőben hét alkalommal, 1978 első félévében — ügyintézési nehézségek miatt — csak két alkalommal volt megrendezhető a szakcsoport összejövetele. A vezetőség megújítása és kibővítése után 1978. szeptemberétől rendszeressé váltak a havonkénti előadástulások. 1978 nyarán a szakcsoport vezetőségébe a helytörténetírás ismert személyiségei (*Cseh József, dr. Geszler Ódón, Sági Pál, Steer János és dr. Tömörly Mária*) kerültek, akik gondoskodtak a közösség folyamatos tevékenységéről.

Előadónk sorában fogadhattuk *dr. Jenei Károlyt*, az Országos Levéltár ny. osztályvezetőjét, a Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti szakosztályának első elnökét, a hazai üzemtörténetírás úttörőjét, valamint *dr. Szekeres Józsefet*, a Fővárosi Levéltár osztályvezetőjét, az Üzemtörténeti Szakosztály titkárát. Mindketten a magyar üzemtörténetírás kezdeteiről, jelenlegi helyzetéről és eredményeiről, valamint a mozgalom fejlesztéséről és terveiről tájékoztattak. A mozgalom iránt zártottevő érdeklődés nyilvánult meg a vállalatok és különböző személyek részéről. Az üzemtörténetírás fontos társadalmi szerepet tölt be a termelési, műszaki, gazdasági és munkásmozgalmi adatok feltárásával és tanulmányokba foglalásával, erősíti a közösségi tudatot és hazafiságra nevel. Munkahelyük történetét olyanok is szívesen elolvassák, akik különben nem érdeklődnek a történelmi témájú könyvek iránt. A Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti Szakosztályának 129 vállalati és intézményi pártoló tagja van. Felmérésünk szerint az üzemtörténettel tevékenyen foglalkozók száma mintegy 200—250 fő.

Honfi József egyetemi docens, az Oktatási Minisztérium osztályvezető-helyettese, a Történelmi Szakosztály elnöke előadásában vázolta a szovjet üzemtörténetírás kibontakozását, fejlődését, sikereit és hatását a szocialista országok üzemtörténetírására. A helytörténet bekerült az iskolai tanrendbe, megteremtették a kutatás és az oktatás egységét.¹

Módszertani témájú üléseink közül kiemeljük *dr. Sárközy Zoltánnak*, az Országos Levéltár osztályvezető-helyettesének előadását. Arról beszélt, hogyan segítheti a levéltár a helytörténeti ismeretterjesztést, továbbá miként tanítsák meg az anyaggyűjtés és feldolgozás „fortélyaira” az amatőröket, akik azért bűvarkodnak, mert szeretik a szülőföldjük múltját, elhivatottságot éreznek gyáruk, vállalatuk történetének megírására.

A magam részéről az *üzemtörténet módszertani kérdéseivel* foglalkozó felolvasásomat a Pamutkikészítő Gyár alapításának 150. évfordulójára kidolgozott, másfél évszázad az óbudai kékfestők és textilnyomók között című kétkötetes munkámmal szemléltettem. Kifejtettem, hogy az üzemtörténeti monográfia szerzője törekedjék a komplexítésre, mutassa be a termelés, a műszaki fejlődés, a gazdálkodás folyamatait. Írja le a gyárnak és környékének társadalmát. Ahogy az üzem nem lehet meg a munkások nélkül, úgy az üzemtörténet sem. A feldolgozás szorosan kapcsolódik az ország politikai és gazdasági eseményeihez.

Egyik előadóülésünkön *Sági Pál* tájékoztattott a Kulturális Minisztérium irányításával megindított „Tájak — korok — múzeumok” című közművelődési mozgalomról.

A *helytörténeti ismeretterjesztés* témakörében több beszámolót hallgattunk meg. *Steer János* diavetítéses előadásában összegezte a tudnivalókat a budapesti X. kerület helytörténeti munkájáról. *Dr. Dongó Pál* a fővárosi gyógyfürdőzés múltjáról és jelenéről értekezett; *Szabó Sándor* pedig a budapesti utcák és terek neveinek történetéből mutatott be részleteket.

A magunk gyakorlatában az üzemtörténet fogalmát kibővítettük az *intézmények történetével*. Fennállásunk második évét záró ülésünkön két ilyen jellegű előadás is szerepelt. *Dr. Mihályhegyi Géza* szemész főorvos a Mária utcai szemklinikai történetéről, *dr. Vágfalvy Béla* aranydiplomás gimnáziumi történelemtanár pedig a 150 éves budapesti Eötvös József Gimnáziumról beszélt az előadótérmet zsúfolásig megtöltő hallgatóságunknak.

Összejöveteleink napirendjének első eseménye mindig egy előadás, amelyet szakirodalmi- és folyóirat szemle követ. Beszámolunk a Honismereti Akadémia és más, honismerettel foglalkozó konferenciák, nyári egyetemek, tanfolyamok eseményeiről, legutóbb a 300. évforduló alkalmából Hajdúszoboszlón rendezett Thököly-konferenciáról. Tájékoztattunk a TIT budapesti szervezete MSZMP aktív tanácskozájáról.

Az 1979. évi munkaterv

Januárban *dr. Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője vázolja a könyvtár több évszázados történetét; februárban *Cseh József* vezetőségi tagunk, a Pesterzsébeti Helytörténeti Klub titkára és *Bogyirka Emil*, a Pesterzsébeti Múzeum vezetője tájékoztatnak a XX. kerületi helytörténeti ismeretterjesztésről. Márciusban

¹ Bővebben ld. *Honfi József*: A tájismeret és a helytörténetírás a Szovjetunióban. Honismeret, 1977. 6. sz. 3—5. old.

ünnepi előadónál emlékezünk meg az 1918—1919-es polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság 60. évfordulójáról. Ugyanakkor *Vargha Balázs*, a Budapest folyóirat főszerkesztő-helyettese értékeli a folyóirat és a helytörténeti mozgalom kapcsolatát. Májusban tanulmányi kirándulás keretében megtekintjük a dabasi helytörténeti gyűjteményt, valamint a dabasi és az ócsai református műemléktemplomot. A nyári szünet után a szeptemberi ülés előadójaul *Jelenics József* tanárt kértük fel, aki a XIII. kerületi helytörténeti ismeretterjesztést mutatja be; októberi ülésünkre az egyik szomszédos szocialista ország szaktörténetését várjuk. Novemberben *Szabó Bendegúz* ny. okl. gépészmérnök foglalja majd össze a XIV. kerület helytörténeti mozgalmának eredményeit.

Kibontakozik az előadónál elhangzott előadások teljes szövegű vagy kivonatos kiadásának lehetősége is. A helytörténeti beszámolók, az újonnan felfedezett adatok, a jubileumokra készített tanulmányok ne szálljanak el nyomtalanul, ne maradjanak elrejtve a kutatók iratai között. A füzetek megjelentetését majd a Történelmi Szakosztály patronálja.

Kezdeményezésünk talán példamutatás is

Feladatainkról, lebonyolított és tervezett programjainkról azért irtunk részletebben, hogy más városok hasonló törekvéseinek kibontására felmutassuk a megoldás egyik lehetőségét. Azt, hogy a TIT kezdeményezésére miként létesíthető kapcsolat a Hazafias Népfront honismereti-helytörténeti munkacsoportjával, vagy megfordítva; a városi bizottságok, klubok, körök keressék az összeköttetést a tudományos ismeretterjesztés helyi szervezeteivel.

Tapasztalataink bizonyítják, az eredményes társadalmi munka előfeltétele az *előrelátás* a programok kidolgozásában, a valamint a *rendszeresség* a rendezvények meghirdetésében és megtartásában. Összejöveteleink változatlan időpontja minden hónap harmadik csütörtökjének délutánja. A szakcsoport, valamint a Történelmi Szakosztály tagjai *kellő időben* megkapják a meghívókat. Akik vendégként, egy-egy alkalommal részt vesznek ülésünkön és érdeklődnek működésünk iránt, azokat folyamatosan meghívjuk munkaközösségünkbe.

Az eredményes érdemi munkára és nem a propagandára helyezzük a súlyt. Kétévi működés után, 1978. november 28-án jelentkeztünk először a nyilvánosság előtt a Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti Szakosztályának, valamint a Hazafias Népfront Honismereti Albizottságának a fővárosi és vidéki üzemtörténetesek képviselőinek részvételével rendezett közös ankétján. Az ankét elnökségétől elismerést kaptunk és biztatást is további terveink végrehajtásához.

Dr. Geszler Ödön

A szekszárdpalánki első néprajzi-nemzetiségi tábor

E beszámoló elkészítésével tudatosan vártunk október végéig; a szekszárdpalánki tábor sikerének az volt ugyanis a főpróbája, hogy vajon sikerül-e a résztvevőknek a tábori foglalkozások segítségével önálló néprajzi pályamunkát készíteni és az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra beküldeni? Örömmel nyugtázzhatjuk, hogy kísérletünk nem fulladt kudarcba, a tábor résztvevői közül heten küldtek be dolgozatot az idei országos pályázatra.

Az 1978. július 31-től augusztus 13-ig tartó építőtáborban most először került sor olyan típusú szakfoglalkozás megvalósítására, mely a néprajzi módszerrel gyűjtött (kis csoportok) keretében igyekeztek megkezdni a korábban gyűjtött és magukkal hozott ismereti táborokon, hiszen elsősorban nem terepgyűjtés, hanem az adatok rendszerezése és feldolgozása folyt a közös tábori foglalkozások alkalmával.

Délelőttként a szekszárdi Állami Gazdaságban különböző szőlőmunkákat végeztek a fiatalok, majd délutánként néprajzi előadásokat hallgattak és szemináriumok (kis csoportok) keretében igyekeztek megkezdni korábban gyűjtött és magukkal hozott anyag feldolgozását. Este, vacsora után népi technikákkal ismerkedtek (gyékényfonás, bábkészítés), népi mesemondókat hallgattak, a nemzetiségek pedig saját dalait és táncaikat mutatták be.